

Erdei Gábor: A 24. órában? - a TIT vidéki egyesületeinek helyzete a rendszerváltás utáni időszakban

Absztrakt: A Természettudományos Ismeretterjesztő Társulat (továbbiakban TIT) a magyar történelem emblematikus társadalmi szervezete, amely történelmi korszakokat is túlélve folytatja, elsősorban ismeretterjesztő tevékenységét Magyarországon. Jelen tanulmány a vidékén működő szervezetek közül vizsgál néhányat, interjúk formájában. A kutatás fő kérdése az, hogy a rendszerváltást követő időszak kihívásaira és lehetőségeire milyen válaszokat tudtak adni a szervezetek. További hangsúlyos kérdésként fogalmazódott meg az erőteljesen megváltozott környezetben a lehetséges fejlődés, vagy éppen a "túlélés" kérdése.

Abstract: The Society for the Dissemination of Natural Sciences (hereinafter referred to as TIT) is an emblematic social organization of the Hungarian history, which continues its primarily dissemination activities in Hungary, having survived historical periods. This study examines some of the organizations operating in its countryside, in the form of interviews. The main question of the research is what responses the organizations were able to give to the challenges and opportunities of the period following the change of regime. Another emphasized question was the question of possible development, or rather "survival", in the strongly changed environment.

Erdei Gábor: Debreceni Egyetem

Bevezetés

A Természettudományos Ismeretterjesztő Társulat (továbbiakban TIT) a magyar történelem emblematikus társadalmi szervezete, amely történelmi korszakokat is túlélve folytatja, elsősorban ismeretterjesztő tevékenységét Magyarországon. Kevés olyan civil szervezet működik ma hazánkban, amely még a feudalizmusban (1841) jött létre, a kaptalista viszonyokban kiteljesedett,

majd ebben a funkciójában egyedülként működött a szocialista időszak alatt és az 1990-es rendszerváltozást túlélve is folytatja tevékenységét mind a mai napig. A szervezetre irányuló fogalmak tisztázásaként megjegyzendő; a szocializmus időszakában civilszervezetek nem működhettek, így a társadalmi szervezet megnevezést használták a TIT-re, melyet ma civilszervezetnek nevezünk.

Az ismeretterjesztés, a tudományos ismeretterjesztés a felvilágosodás velejáró elemként jelent meg Európában a 18. és 19. században. Sorra alakultak az olyan szervezetek, amelyek a tudományos ismeretek megértésére, ezek terjesztésére, populárisává tételére vállalkoztak. A magyar szervezetet Bugát Pál és innovatív, a közért tenni akaró tudós társai hozták létre 1841-ben Királyi Magyar Természettudományi Társulat néven. Általánosan, és közelebbről jelen kutatás kapcsán is feltehető a kérdés; ezek a szervezetek intézmények, betöltve akkori, és későbbi funkcióikat, mára idejét múlttá, korszerűtlené váltak volna?

Napjainkra a magyar TIT a közép-európai térségben egyedülként folytatja ismeretterjesztő tevékenységét, amely több résztvétevényeségből áll. Bár az elmúlt évtizedekben csökken a TIT szervezetek száma, tevékenységeik is beszűkülőben vannak, azonban mind a mai napig figyelemreméltó társadalmi funkciót töltenek be.

A kutatás témája, célja

Jelen írásban bemutatásra kerülő kutatás – és ennek eredményei – a teljes vizsgálat első fázisát képezi, amelyben a vidéki szervezetekre fókuszál az elemzés. Eddigi munkánk során az aktív vidéki szervezetek hozzávetőleg felét értük el. Az empirikus munka második felében igyekszünk teljes körűen vizsgálni a működő szervezeteket, de tovább haladva készítünk interjúkat a közelmúltban bezárt szervezetekkel is, mint külön célcsoport. Terveink szerint a kutatás 2026 nyarával zárul, s ezt követően egy terjedelmesebb írásban foglaljuk össze az eredményeket.

A kutatás legfőbb inspirációjaként a rendszerváltozás óta a TIT-re irányuló empirikus kutatások hiánya nevesíthető. Azzal együtt, hogy rendelkezésre állnak olyan munkák, amelyek a TIT történetének különböző korszakait elemzik, illetve részben a rendszerváltás utáni időszakot is bemutatják (Gazda 2016, Zoltai 2014, Bodó-Lukács et al. 2011, Vígh 2001), ugyanakkor az elmúlt 10-15 év különösen erős „lejtmenet” produkált és számos (jelentős) szervezet szűnt meg ezen időszak alatt, s több egyesület is a megszűnés határán van. Erről az időszakról és helyzetről nincsenek (illetve nagyon minimális számban) információk és kutatási anyagok. A hazai művelődés, ismeretterjesztés és felnőttképzés történelmileg legnagyobb múlttal rendelkező entitása megérdemli a figyelmet, mégha jelen kutatás is, annak hanyatló időszakában készül.

Másfelől, a működőképes szervezetek számának csökkenésére, a megszűnések veszélyére hívja fel a figyelmet jelen írás címe. S talán nem túlzó az állítás, ha azt vesszük figyelembe, hogy az elmúlt években sorra szűntek és szűnnek meg a vidéki szervezetek. Ebben a fázisban fontosnak tartottunk egy olyan átfogó, országos empirikus kutatást végezni, ahol első kézből kapunk információkat, „helyzetjelentést” a szervezetek működéséről, a jelenről és még inkább a jövő kilátásairól.

A kutatás célcsoportja, módszertana, lebonyolítása

A rendszerváltozás a TIT minden területén markáns változásokat hozott. Ezek a változások döntően a működést, a tevékenységek megvalósítását, ennek mikéntjét jelentették, mert az alaptevékenységek elviekben nem változtak. A rendszerváltást követően a központból működő országos hálózat helyett a helyi érdekek erőteljesebb megjelenéseként, a központból működő jelleg mellett az alulról jövő, lokális beágyazottágra támaszkodó tevékenységek is artikulálódtak, de a hagyományosan működő, országosan is ismert előadók meghívás továbbra is legnépszerűbb programoknak számítottak (pl. Czeizel Endre, Grétsy László, Juhász Árpád). Nagyon fontos mozzanat volt az 1990-es évek elején, hogy az egyes megyei/helyi TIT szervezetek jogilag önállósodtak. Az önállósodási igény részben a rendszerváltás demokratikus óhajából, másfelől a meglévő helyi és térségi kapcsolatok erőteljesebb definiálásából születtek és ezt a budapesti központ sem akadályozta. Így az addig meglévő erőteljes központi irányítású hálózat helyett egy lazább, részben alulról formálódó hálózat alakult ki. Jelen kutatás tárgyát képező vidéki szervezetek, így mint önálló egyesületek jelennek meg. Ez az önállóság mást és mást jelent (és jelentett) a központ és a már önállósággal bíró vidéki szervezetek számára. Ez igaz a kötelezettségekre, felelősségekre és a lehetőségekre egyaránt. Az önállóság az egyes szervezetek közötti eltérő szakmai aktivitásokat is megjelenítette, de az egyes egyesületek esetleges sikertelensége és anyagi nehézsége nem volt hatással a többi szervezeti egységre. Ez különösen a későbbiekben, a más hasonló szervezet becsődülésének esete után elmondható, hogy mindenképpen jó döntés volt. Azt az azonban nagy valószínűséggel az önállósodó szervezetek sem gondolták ekkor, hogy milyen kihívások és nehézségek jelennek meg az elkövetkezendő években, évtizedekben.

A vizsgált kutatási probléma meghatározza a vizsgálat módszertanát, jelen esetben a vezetői, szakértői interjúkat találtuk legrelevánsabbnak. Ennek eredményeként 2024.08. – 2024.12. közötti időszakban nyolc vidéki egyesületet kerestünk fel. Egyetlen eset kivételével mindegyik találkozó személyesen valósult meg a helyi TIT szervezetek központjában. A kutatásunk most tárgyalt fázisában eddig Békéscsaba, Eger, Kecskemét, Kisvárd, Miskolc, Nyíregyháza, Szekszárd, Székesfehérvár TIT szervezeteivel találkoztunk.

Kutatási témakörök

Az interjúk a vizsgált vidéki TIT szervezeti egységek jelenlegi vezetőjével, vezetőivel, továbbá korábbi vezetőkkel, szakértőkkel készültek. Összesen 12 fő véleményét hallhattuk 8 egyesülettől. Az interjú öt nagy egységben: 1. Működés a szocializmus alatt (1949-1989), 2. Rendszerváltás időszaka (1989-1993/94), 3. A rendszerváltozás utáni „konszolidáció” időszaka (1993/94 után), 4. Értékelés: napjaink kihívásai, lehetősége és a jövőképe, 5. Helyi TIT, összesen 33 kérdést tartalmazott. Félig strukturált interjúról lévén szó, lehetőség nyílt egyéb, fontosnak tartott információt, újabb kisebb témaköröket is beemelni a diskurzusba.

Az alábbiakban nem a fent vázolt témaegységek szoros tárgyalásával, sokkal inkább az interjúk folyamán kiemelésre került témakörök bemutatásával, elemzésével foglalkozunk.

A kutatási főbb eredményei

Az elvégzett interjúelemzések alapján konstruált táblázatban összefoglalásra kerültek a legfontosabb sajátosságok. Ezen összegzés során a működés jellemzői alapján kategóriákat is igyekeztünk létrehozni, részben az interjúk alatti megfigyelések, részben a megkérdezett egyesületek önmeghatározása alapján.

A vizsgált szervezetek jellemzése

Egyesület	Ingatlan	Alkalmazotti létszám	Alap-tevékenységek	Plusz tevékenységek	Jövőkép	
2	saját, jelentős kapacitással	7-8 fő	működnek	pályázatírás, -menedzselés mint szolgáltatás, külső partnereknek, ingatlankiadás	csak ezt az irányt tartva	siker alkal
4	saját, jelentős kapacitással	5-6 fő	működnek	kulturális szolgáltatások a helyi önkormányzatnak, ingatlankiadás	csak ezt az irányt tartva	siker alkal
3	saját, plusz kapacitással	1 fő (vezető)	működnek	ingatlankiadás	kitörési pontokat keresve	küzd
5	saját iroda	1 fő (adminisztrátor)	működnek	jellemzően nincs	nem keresnek kitörési pontokat	alapt műkö „ago
7	saját iroda	önkéntes	működnek	jellemzően nincs	nagyon aktívak ebben a konstrukcióban is, nem keresnek új területeket	sokre tevé város isme város intéz szor együ

6	saját iroda	önkéntesen	működnek	jellemzően nincs	nem keresnek kitörési pontokat	alapt műk
8	saját iroda	önkéntesen (fél állású adminisztráció)	működnek	jellemzően nincs	nem keresnek új kitörési pontokat	alapt műk
1	volt saját iroda (már csak bérlemény)	1 fő (vezető)	működnek	jellemzően nincs	keresnének kitörési pontokat, de a kapacitás kevésnek tűnik	„ago

Az egyesületek nevének számmal történő helyettesítése az anonimitást biztosítja.

Szakmai tevékenységek

A megkérdezett (és valószínűleg összeségében is) TIT szervezetek virágkorának talán az 1970-es éveket tekinthetjük. Az 1960-as évek politikai konszolidációja után, az 1970-es években több szempontból is számos újítás, innováció jelent meg a művelődésben, ismeretterjesztésben, felnőttképzésben. Szakmailag is egy új generáció, nyitottabb művelődéspolitikája jellemzi a TIT tevékenységét is. A legfontosabb tevékenységek között a nyelvoktatást és nyelvvizsgáztatást, a fordítói tevékenységet, tehetséggondozást, iskolai versenyek szervezését, ismeretterjesztő előadások, előadássorozatok szervezését, lebonyolítását és nyári egyetemek megtartását sorolhatjuk. Ezek a tevékenységek az 1980-as éveket követően még a rendszerváltás időszakában is jelen voltak.

Az interjúkban résztvevők a fent említett tevékenységek mindegyikét megnevezték, mint amelyek még a rendszerváltozás körül is jelen voltak az egyesületeikben. Arról is beszámoltak, hogy az azt követő években egyre több területen egyre nagyobb számban jelent meg a konkurencia olyan formában, hogy ezek az újonnan alapított versenytársak általában profiltiszta profitorientált szervezetekként jöttek létre és működtek, így az adott szakmai területeken több esetben sem bírták a konkurencia által támasztott versenyt a TIT egységek. Ennek köszönhetően a TIT egyesületei elsősorban a nyelvi képzések és a nyelvvizsgáztatás területén szorultak vissza, majd a hiteles fordító iroda megjelenésével a fordítói tevékenység is megszűnt. Több esetben jegyeztük fel, hogy felnőttképzést a TIT szervezetek már a rendszerváltás előtt is folytatták, így előnnyel léptek erre a piacra. Azonban több interjúalany is jelezte, hogy a még a 90-es években is zajló felnőttképzések a 2000-es és még inkább a 2010-es években teljesen megszűntek. Ezen tevékenységek hiánya nagyon jelentős bevételtől fosztotta meg az egyesületeket.

Az iskolai versenyek és tehetséggondozás területein is megjelentek a versenytársak, de ezek a szakmai tevékenységek még jelen vannak a vizsgált egyesületekben. Ehhez hasonlóan tartják az ismeretterjesztő előadásokat, forráshiányában, sok esetben már nem országosan ismert

előadókkal, hanem a saját szakmai kapcsolatrendszerből ingyenes felajánlásokat is igénybe véve.

Összességében elmondható, hogy az évtizedek óta „megörökölt” hagyományos ismeretterjesztés továbbra is működik, mégha „takaréklángon” is, azonban az is kétségtelen, hogy ezen tevékenységekhez kapcsolódó finanszírozás (a központi támogatással együtt is) szerények mondható. Azon szervezetek esetében, ahol plusz tevékenységből extra bevételt tudnak profitálni, úgy sok esetben a hagyományos ismeretterjesztésre fordítanak ezekből az egyéb forrásokból.

Ingatlan kérdése

Talán a külső megfigyelő számára nem tűnik fontos témakörnek, azonban az ingatlan kérdés kardinális, több szempontból is. Egyfelől a saját ingatlan anyagi biztonságot és mozgásteret, lehetőséget ad a saját rendezvények lebonyolítására. Nem merül fel azonnali korlátozó elemként a szükséges és megfelelő méretű ingatlan bérlete, ennek költsége. Ráadásul abban az esetben ha az ingatlan adta lehetőségek (több iroda, különböző nagyságú termek, akár nagyrendezvény kapacitás megvalósítását biztosító helyiség) külső megrendeléseket is teljesíteni tudnak, többlet bevételt generálva (egy-két ilyen esettel találkoztunk) az egyesület biztonságban tudhatja létét, működését. Nem szabad elhallgatni viszont a 2022-es energia-árrobbanás következményeként beállt válsághelyzetet, amely miatt a nagyméretű, saját tulajdonú ingatlannal rendelkező szervezetek esetében létkérdéssé vált a helyzet megoldása. Ekkor érezhették ezek az egyesület a mondást, mely szerint az „ingatlan lehet áldás, de átok is...”. A vizsgált egyesületek szerencsésen és ügyesen tudták abszolválni ezt a nehézségét így mára már egyiknél sem jelent a működést bizonytalanná tévő tényezővé a nagyméretű ingatlan.

Szólni kell azonban arról is, amikor a rendelkezésre álló ingatlan kedvezőtlen helyen fekszik, vagy mára korszerűtlennek számít a kialakítása, a gépészete magas energia számlákat termel stb., a meglévő szabad kapacitást sem tudják értékesíteni, így csak nehézséget jelent ezek fenntartása, esetleges hasznosítása.

Legkedvezőtlenebb helyzetben a saját ingatlannal nem rendelkező szervezetek találhatók. Ebben az esetben a bérleti díjak elviszik a központtól kapott támogatás jelentős részét, illetve azért kell bevételes tevékenységet szervezni, hogy a bérleti díjat tudják fedezni. Olybá tűnik, a saját ingatlannal nem rendelkező – bérleti díjat és rezsit fizető - szervezetek lehetnek a bezárás következő áldozatai.

Szakmai stáb, tevékenységek, finanszírozás

A rendszerváltás időszakában a vizsgált szervezetek jelentős szakmai és adminisztratív stábbal rendelkeztek. Ez létszám gyakran 10 fő fölötti, de akár a 20 főt is elérte. Az addig létszámok jellemzően már a 90-es években jelentős csökkentek, azon egyesületek esetében viszont, akik bekapcsolódtak az új lehetőségekbe (lásd felnőttképzés) akár növelték is létszámukat. Az Európai Unió pályázatok megvalósítása pedig még jelentősebb létszámnövekedést generált, még ha időszakosan is. Másfelől az országos hálózat átalakulása, az önállóvá válás, az egyesületek egyik Achilles-pontjának, a működési és a szakmai tevékenységek költségvetésének biztosítékává vált. Az 1990-es évek elejére az eddigi finanszírozási forma jelentősen megváltozott, hiszen míg

korábban az állami vállalatok, intézmények, szövetkezetek és tsz-ek finanszírozták a programokat, ez az ezekhez kapcsolódó „rezi” összeg maradt a helyi TIT szervezeteknek, 1990 után ez a finanszírozási forma összeomlott. Ennek következtében – sokszor jelentős – létszámcsökkenést kellett végrehajtani. Azonban azok a TIT egyesületek, amelyek be tudtak kapcsolódni az új lehetőségekbe (felnőttképzés, pályázatok, esetleg oktatási-képzési intézmény létrehozása) esetenként növelni kellett a létszámot.

A legtovább jelentős létszámmal működő egyesületekre – az interjúalanyok közül többen is említve – a 2010 utáni felnőttképzési és szakképzési jogszabályváltozások negatív következményeit hangsúlyozták, és az egyre kedvezőtlenebb környezetben az addig működő szakképzési és/vagy felnőttképzési tevékenységeiket fokozatosan felszámolták.

A felnőttképzés jogszabályozási környezet (2013. LXXVII Tv., illetve a 11/2020. (II. 7.) Korm. rendelet a felnőttképzésről szóló törvény végrehajtásáról), valamint a szakképzés irányítását meghatározó szabályozók (már 2011-es CLXXXVII-es törvény is, de az új 2019. LXXX törvény, továbbá a 12/2020. (II. 7.) Korm. rendelet a szakképzésről szóló törvény végrehajtásáról) nehézségeket okozott a felnőttképzési, illetve a szakképzési tevékenységek addigi megszokott megvalósítását illetően. Ezt, a működéseket és tevékenységeket alapvetően befolyásoló változást létszám leépítések követték és a karcsúsításokat követően – kutatásunk jelen fázisában résztvevő egyesületeket illetően – mindössze két olyan szervezet maradt, ahol jelentősebb stábbal folyik a szakmai munka. A kedvezőtlen folyamat azonban nem ért véget, hiszen az Európai Unió források utóbbi években történt erőteljes beszűkülése miatt a pályázati lehetőségek is gyakorlatilag megszűntek, illetve minimálisra csökkentek, a megmaradó (hazai) pályázati lehetőségek pedig nagyon alacsony támogatást jelenthetnek.

Ennek következtében egyre több helyen önkéntes munkában végzik az egyesület vezetői, stábjá a szakmai munkát. Meg kell említenünk azt a központi éves támogatást, amely a TIT központon keresztül érkezik a hálózatban működő tagszervezetekhez. Ezt a valamivel több, mint 1 M Ft-os támogatást, a megkérdezettek jelentős része a bérleti díjakra, rezsifinanszírozásra fordítja. Amennyiben saját ingatlan birtoklása révén erre nincs szüksége, akkor a szakmai programokat finanszíroznak ebből. Ugyanakkor intenzívebb működés esetén plusz bevételt kell realizálni a programok megvalósításához.

Versenyhelyzet, jogszabályváltozások

Mint ismert, a szocialista időszak alatt a TIT monopolhelyzetben volt azokban a szakmai tevékenységekben, amelyeket végzett, így szakmai tevékenységeit versenyhelyzet nélkül, kedvezményezettként folytatta. S mint ilyen, retrospektív nézve, talán kényelmessé is tette. Ezt természetesen nem 1990 előtt, hanem a rendszerváltás után derült ki.

A szakmai tevékenységek több területén is versenyhelyzetbe kerül az 1990-ig monopóliumot élvező TIT. 1990 előtt a nyelvoktatás és nyelvvizsgáztatás, a fordító tevékenységek a bevételek jelentős részét biztosították. A rendszerváltozást követően gyorsan számottevő konkurenciát kaptak a TIT szervezetek. Már az 1990-es években több helyen megszűnt a nyelvoktatás és vizsgáztatás, hogy ugyanakkor ezek a tevékenységek még a következő évtizedben is biztosíthatassanak bizonyos bevételt a jobb kapcsolatteremtő képességgel, agilisabb vezetéssel rendelkező szervezeteknek. Azonban lassanként ezeknél is felszámolták ezeket a

tevékenységeiket. Ez a folyamat, jelentős veszteséget – mind szakmai, presztízs, mind pénzügyi vonatkozásban – okoztak a vizsgált szervezeteknél.

Kérdések vet(het) fel a versenyhelyzetre való reagálás képessége, az ehhez való alkalmazkodás. Úgy tűnik a megkérdezettek többsége nem akart vagy/és nem tudott alkalmazkodni az új helyzethez. Esetenként megjelent az alkalmazkodás, a versenyhelyzetre való válaszadás szándéka, azonban a vizsgált szervezetek többsége nem tudott olyan válaszokat adni, amely hosszútávú, biztos megmaradást, esetleges növekedést jelentett volna.

Az 1990 utáni jogszabályi változások szinte minden esetben kedvezőtlen helyzetet teremtettek a TIT szervezetek számára. Első lépésben a monopóliumok elvesztése, ez talán leginkább közvetlenül a rendszerváltás utáni évekre jellemző. A jogszabályok másokra (pl. civilekre és más piaci szereplőkre) is kedvezőtlen változásai pedig elsősorban a 2010 utáni időszak történései közé tartoznak, ezek például a felnőttképzési tevékenységben okoztak problémát és a tevékenység szüneteltetéséhez, illetve teljes beszüntetéséhez vezettek.

Ezen változások eredményképpen a legtöbb vizsgált egyesületnél tulajdonképpen maradt a hagyományos formában működő ismeretterjesztés. Ebben a helyzetben fontos kérdés, hogy az ismeretterjesztési tevékenység tud-e bevételt generálni, esetleg a profitabilitást hozni a szervezeteknek, vagy olyan tevékenységeket szükséges megvalósítani, amelyek az adott egyesület szervezeti tudásvagyonában nincsenek benne.

Az is világossá vált az interjúk során, hogy az egyes szervezetek (két kivételtől eltekintve) a pályázatírási tudást kívülről vették meg, ezzel együtt a megnyert pályázatokat követően ezt a kapacitást nem építették be a saját egyesületükbe, s az esetek jelentős részében a nagy forrással rendelkező pályázatok megvalósítása is eseti lett.

Az egyszerűbb, kisebb forrást biztosító pályázati lehetőségeket (pl. NEA) továbbra is igyekeznek igénybe venni, ezeket akár saját (számos esetben) önkéntes stábbal készítik el, és nyereség esetén le is tudják bonyolítani ezeket.

Jövőkép

A jövőkép meglehetősen változatos. A stábbal és jelentősebb saját ingatlannal rendelkező egyesületek a – maguk által megteremtett – lehetőségeket igyekeznek kihasználni (pl. szakmai, vállalati, önkormányzati, helyi és egyéb kapcsolatok, pályázati lehetőségek, pályázati és projekt szolgáltatások külső szervezetek számára, ingatlanhasznosítás stb.). Ugyanakkor ezekben az esetekben a nyomás is sokkal erősebb, hiszen ki kell termelni a költségeket (ezen belül) a jelentősebb béreket is, miközben az EU-s pályázati lehetőségek jelentősen beszűkültek.

A megkérdezett egyesületek egy csoportja, döntően erőteljes önkénteskedéssel támogatott, a biztonsággal megvalósítható, vállalható szakmai programok lebonyolítását végzi, ennél többet igazán nem szándékozó kategóriába kerülhet. Ezeknél elsősorban a központi támogatásra, és egyéb kisebb pályázati lehetőségre támaszkodva igyekeznek a hagyományos tevékenységeket megvalósítani.

Egy szervezetnél éreztük azt, hogy jelentős erőfeszítéseket tesznek a növekedésért, keresve a kitörési pontokat. Míg egy másik kisebb csoportba tartozó egyesületek talán a megszűnés előtti

időszakban találhatóak.

Konklúzió

Az eddigi kutatásunkból – melyet, mint jeleztük tovább folytatunk - szerzett információk, tapasztalatok alapján a következő kihívásokkal kell megküzdeniük a TIT egyesületeknek, amelyek alapvetően határozzák meg a jelen és még inkább a jövő lehetőségeit. Megítélésünk szerint a rendszerváltás óta lezajlott változások tulajdonképpen mindegyike negatívan hatott a TIT egyesületekre. Konkurencia létrejött, jogszabályi változások, technológiai fejlődés adta új lehetőségek, generációváltások és a generációk érdeklődésének változásai, a korábban a célcsoportot jelentő generációk folyamatban lévő kihalása, pályázati lehetőségek beszűkülése, mind-mind a TIT szervezetek erősödése, növekedése ellenében hatottak.

A túlélést – jelenleg úgy látjuk - az egyes szervezetek vezetői határozhatják meg. Képesek-e, akarnak-e új kitörési pontokat keresni, kapcsolatokat építeni. Tovább megyünk, akár annak ellenére, hogy egy adott egyesület vezetője agilis és sok időt, munkát fektet az egyesülete vezetésébe, fennmaradásába, fejlődésébe, a külső környezetben zajló – jellemőzen a TIT egyesületekre negatívan ható – folyamatok nem támogató tényezőként jelennek meg a tudományos ismeretterjesztés hagyományos szervezetei számára.

Felhasznált irodalom:

- Bodó-Lukács, Cs., Kapitány, K., Németh, G., Oláh, V., Piróth, E., & Staar, Gy. (Szerk.). (2011). *Ünnepi kiadvány a TIT elmúlt 20 évéről*. Tudományos Ismeretterjesztő Társulat.
- Gazda, I. (Szerk.). (2016). *A százhetvenötéves Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (1841-2016) az elnökök munkásságának tükrében*. Tudományos Ismeretterjesztő Társulat.
- Vigh, K. (2001). *A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat története 1941-2001*. Tudományos Ismeretterjesztő Társulat.
- Zoltai, M. (2014). *A tehetség szolgálatában*. Tudományos Ismeretterjesztő Társulat.